

1) Evoluția și particularitățile naționale ale mercantilismului

Mercantilismul, ca doctrină economică, reprezintă prima reflectare teoretică a economiei de piață și marchează începutul formării științei economice ca știință autonomă, cu un domeniu de cercetare.

Termenul de „**mercantilism**” a căpătat semnificație pentru prima dată în mâinile lui Adam Smith. Din punct de vedere etimologic, acest termen provine din cuvintele ialienești: „mercato” care înseamnă piață și „mercantile” care înseamnă ceva legat de câștigul bănesc. Ca doctrină economică, mercantilismul desemnează un ansamblu de idei economice și de măsuri de politică economică, caracteristice pentru sec. XVI – începutul sec. XVIII, fiind subordonate ideii că bogăția provine din comerț și sporirea ei depinde de sprijinul acordat de către stat comercianților. De dată recentă mercantilismul a fost denumit „heringul roșu al istoriografiei” și „un balon teoretic gigantic”.

Evoluția mercantilismului:

În secolele XV - XVII predominau încă valorile religioase și concepțiile medievale ale primatului supranaturalului. În opoziție și în spirit renescentist, se formează o viziune a omului ce exaltă valorile absolute ale Statului, pe de alta parte, și ale bogăției pe de altă parte. Mercantilismul apare astfel ca primul curent de gândire economică modernă. Marx îi numește „**primii tâlmaci ai lumii moderne**”.

Ca doctrină și politică economică, mercantilismul cunoaște *trei etape*: **mercantilismul timpuriu** sau sistemul monetar (sec. XVI), **mercantilismul matur** sau sistemul balanței comerciale (sec. XVII) și **mercantilismul târziu** (sec. XVIII).

1) Mercantilismul timpuriu:

Mercantilismul secolului al XVI-lea este apreciat ca fiind „Mercantilismul timpuriu”. Primele probleme studiate de mercantiliști au fost cele monetare. Un prim aspect empiric al politicii mercantiliste exista în sec. XVI, fiind numit „**bullionismul**” spaniol, acesta nefiind explicat în nici o teorie economică. Conchistadorii spanioli aduceau metale prețioase din America în Spania și de aici ele pătrundeau în alte țări europene. Sursa de îmbogățire și dovada de îmbogățire, după cum susțineau guvernele, era acumularea de aur și argint. De la o vreme guvernele au interzis – mai ales în Spania – ieșirea metalelor prețioase, organizând **sistemul balanței contractelor** (țara „A” poate cumpăra de la țara „B” numai atât cât țara „B” cumpără de la țara „A”).

Atunci ne putem întreba dacă am putea afirma că în acest fel autorii spanioli au confundat banii cu bogăția. Mai degrabă, tindem să credem că aceștia apreciau abundența monetară pentru că facilita producerea de bogăție și din această cauză au încercat să împiedice scurgerea banilor spanioli către alte state. Și iată că în acest fel au apărut primele elemente ale

teoriei cantitative a banilor, înțelegând ca unii economiști spanioli au avut anumite indicii ale influenței cantitative de bani asupra prețurilor.

Ca o **concluzie** putem spune că mercantilismul timpuriu urmărea, în principal, realizarea unei balanțe monetare active, fără a prezenta o gândire economică fundamentală, ci mai degrabă o lipsă de profunzime și claritate a ideilor, dar o orientare predilectă spre acțiune, spre praxis-ul economic. Pentru această formă de mercantilism este caracteristică politica externă promovată de Spania, Portugalia, Anglia în sec. XVI. În plan teoretic, caracteristică este lucrarea lui **William Stafford** – „Analiza critică a unor plângeri ale compatrioților noștri”(1581).

William Stanford sublinia faptul ca toți reprezentanții straturilor sociale se plâng de scumpire și găsesc straniu ca ea s-a produs odată cu creșterea producției. Din cauza falsificării monedei rezultau următoarele: comercianții străini vindeau mărfurile la prețuri nominale mai mari și îi sileau pe comercianții din țară să ridice prețurile, iar pe lorzi să ridice arenzile. Cu reforma monetara nu se poate rezolva nimic deoarece, in definitiv mărfurile se plătesc tot cu mărfuri și numai abundenta sau raritatea mărfurilor le poate scădea sau ridica prețurile. El considera ca o îndreptare nu poate veni decât printr-o politica comerciala cuminte, prin care să nu se lase nici una din materii sa treacă in străinătate, nici să se importe bunuri de lux, nici să se cumpere din străinătate mai mult decât se vindea. Pentru remedierea agriculturii și îndreptarea situației țărănimii trebuie să se instituie impozite mai mari pe terenurile destinate pășunatului și mai mici pe cele destinate aratului și nu în ultimul rând liberalizarea exportului de cereale.

2) Mercantilismul matur:

Mercantilismul secolului al XVII-lea este considerat „matur”, politica mercantilistă depășind teoria cantitativă a banilor. Deși s-au depreciat, metalele prețioase și-au menținut statutul de mărfuri privilegiate o lungă perioadă de timp, crezându-se că abundența lor facilitează creditele și afacerile, permițând o dezvoltare mai rapidă a producției. Pe scurt mercantilismul matur cerea impulsivarea comerțului exterior astfel încât suma de bani intrată să fie mai mare decât cea ieșită. **Principalele lucrări** ale mercantilismului matur sunt: „Scurt tratat despre cauzele care pot duce la abundențe de aur și argint” – Antonio Serra ; „Tratat de economie politică” – Antoine de Montchrestien; „Expunere despre comerțul Angliei cu Indiile Orientale”- Thomas Mun; „Bogățiile Angliei din comerțul exterior” – Thomas Mun.

Treptat, mercantilismul s-a așezat pe noi fundamente teoretice, transformându-se în **doctrină productivă**. Prima dovadă în acest sens a fost tratatul de economie politică a lui Antoine de Montchrestien în care se spunea următoarele: „ Nu abundența de aur și argint, cantitatea de perle și diamante face statele mai bogate și opulente, ci bunurile necesare vieții. Este adevărat că noi am devenit mai abundenți în aur și argint decât părinții noștri, dar nu mai înstăriți sau mai bogați”. De aici tragem concluzia că bogăția este masa produselor consumabile și o țară este mai bogată cu cât produce mai multe.

Particularități naționale:

a) **Mercantilismul comercial englez** este reflectat, în special în lucrarea lui Thomas Mun intitulată „Tezaurul Angliei în comerțul exterior sau balanța comerțului exterior”. În această carte el tratează chestiuni monetare și comerțul exterior. Cartea conține **teoria clasică a balanței comerciale**, susținând că balanța comerțului nu se reduce doar la compararea importurilor și exporturilor, ci adăugarea la **contul exportului** a profitului comercianților, iar la **contul importului** trebuie să se considere doar prețurile de vânzare în Anglia, scăzându-se taxele de vamă și accizele. În afară de acestea mai trebuie adăugate **la pasiv** sumele cheltuite în străinătate și câștigurile realizate de comercianții străini în Anglia, iar **la activ** trebuie ținut cont de cheltuielile făcute de străini în Anglia și de veniturile comercianților englezi în străinătate. Thomas Mun lărgeste **balanța comercială la o balanță de plăți**. Moneda este analizată în strânsă legătură cu comerțul: **banul ajută comerțul, iar comerțul sporește bogăția în bani**. În noțiunea bogăție autorul distinge trei componente: **averea naturală, averea artificială și averea mobilă**. Mun recomandă statului stabilirea artificială a sistemelor de dobânzi, menținerea și promovarea unor dobânzi ridicate pentru formarea capitalurilor pentru a putea dezvolta producția.

Josias Child va aduce rectificări teoriei lui Mun cu privire la „dobânzile ridicate”, contraargumentând că prețul banilor împrumutați reprezintă sufletul comerțului, iar pentru o balanță comercială activă este necesară reducerea dobânzii și nu creșterea ei, precum și simplificarea operațiunilor comerciale pentru sporirea capitalului comercial.

Un alt mercantilist cu un rol foarte important a fost **Gresham Sir Thomas** care a operat pe piața schimburilor pentru a micșora fluctuațiile cauzate de neplata împrumuturilor sau a dobânzilor. El a înțeles puterea pe care o avea guvernul în modificarea ratei de schimb și chiar a sugerat crearea unui bilanț echilibrat de schimb. Gresham a fost cel care a sfătuit-o pe regina Elisabeta I să bată monedă cu un conținut de metal inferior. Acestea au determinat mai târziu asocierea numelui lui cu principiul monetar cunoscut sub numele de „legea lui Gresham”, care poate fi rezumată în fraza „moneda rea alungă din circulație moneda bună”

b) **Mercantilismul industrialist francez (colbertismul)** este axat pe ideea dezvoltării industriei franceze pentru creșterea competitivității ei pe plan extern prin tarif vamal protecționist viguros. Colbertismul va face apel la stat pentru a sprijini dezvoltarea manufacturilor, valorificarea bogățiilor țării prin munca locuitorilor săi. Jean Baptiste Colbert, ministru de finanțe al Franței în perioada 1661 – 1683, a devenit celebru pentru dorința sa de a face ordine în domeniul financiar și monetar. Pe plan intern a practicat intervenția masivă a statului pentru a edifica și întări industria cât și pentru a reglementa activitatea economică. Stabilește raportul argint/aur la 15/1 și trece corporațiile și fabricile în subordinea regelui. Pe plan extern a impus restrângerea importurilor și stimularea exporturilor, mai ales a produselor manufacturate, impunând prime de export, cu scopul de a realiza o balanță comercială activă. Mercantilismul francez prezintă paradoxul de a fi mai puțin bogat în teoreticieni decât cel

britanic, dar are meritul de a fi pus în practica sa probleme fundamentale ale Economiei Politice cum ar fi: de unde vine bogăția națională sau care este producția cea mai avantajoasă pentru societate. Răspunsul a fost aproape unanim: **INDUSTRIA**, pentru dezvoltarea căreia s-au făcut numeroase investiții și reforme.

c) **Cameralismul german** are ca principiu tutela statului, iar tendințele populaționiste îi sunt specifice. Mercantiliștii germanii au militat pentru dezvoltarea producției industriale și agricole, a comerțului și pentru creșterea populației. Datorită faptului că Germania medievală era fărâmițată în numeroase state mărunte și izolate, viața și știința economică nu a putut ajunge la nivelul celei engleze sau franceze. O altă trăsătură a fost politica de sporire a producției agricole, vizând îmbunătățirea aprovizionării populației cu produse agro-alimentare. Politica mercantilistă germană s-a inspirat din politica orășenească, organizând în mod unitar corporațiile, viața orașelor și economia națională, având în vedere **interesele principilor** care erau interese fiscale. Transformarea statului feudal într-unul modern, absolutist, a reclamat perfecționarea aparatului fiscal și formarea unui corp de funcționari bine instruit și bine articulat.

Germanii au adoptat politica economică a Franței, implicit principiile mercantiliste. Mercantiliștii germani considerau banii cel mai important factor de producție și ajutor al circulației și n-au văzut în ei întruchiparea bogăției, precum s-a întâmplat în cazul celorlalte popoare. Grija lor permanentă a fost stimularea producției, mai ales a agriculturii, dar și a industriei. **Principalii reprezentanți** au fost: J.H.G. von Juste, J. von Sonnenfels și Kaspar Klock.

În concluzie putem spune că mercantilismul matur privește balanța plăților externe de pe pozițiile capitalismului. Înțelegând că „banii nasc pui”, mercantiliștii au apreciat că banii nu trebuie să staționeze, ci, să se afle mereu într-o mișcare continuă. Ei trebuie aruncați mereu în circulație pentru a se întoarce mai mulți.

3) Mercantilismul târziu:

Mercantilismul târziu apare în sec. XVIII, fiind caracteristic Angliei și marchează trecerea spre liberalismul economic. Autorii englezi au început să susțină **mecanismele economiei de piață**, ei pronunțându-se pentru o reglementare mai redusă a economiei de către stat, ca și pentru reducerea importanței asociațiilor meseriașilor. Începând cu sec. al XVIII-lea cercetările economice au căpătat noi caracteristici cum ar fi: tendința unor soluții mai liberale în organizarea economică a națiunilor, problemele referitoare la bani și la rata dobânzii devin mai importante, iar studiile economice devin mai analitice.

Reprezentanți principali au fost: William Petty și Richard Cantillon. **William Petty** fost un economist și statistician a cărui contribuție principală la economia politică a fost a fost lucrarea „Tratat asupra impozitelor și contribuțiilor” în care analizează rolul statului în economie și teoria valorii muncii. El considera, spre deosebire de liberalii de după Adam Smith că, menținerea unui nivel înalt al angajării prin politici monetare și fiscale și prin lucrări

publice, este o datorie a statului. Tot în această lucrare argumentează că munca necesară pentru producție reprezintă principala determinantă a valorii de schimb.

Richard Cantillon devine cunoscut și faimos prin lucrarea sa „Eseu asupra naturii comerțului în general”. Această lucrare este descoperită în urma unui incendiu în care Cantillon își pierde viața. Această lucrare conține o teorie a salariului relativ care a fost folosită de Adam Smith. De asemenea mai cuprinde și propria teorie asupra salariilor, prețurilor și dobânzii; circulația banilor, rolul metalelor prețioase în economia națională și alte subiecte.

În încheiere putem trage o **concluzie** și anume aceea că mercantilismul este produsul unui spirit nou manifestat în epocă. Acesta este caracterizat prin predominanța preocupărilor economice, adică a celor ce fac din câștig un scop, față de austeritatea celor morale, politice și filozofice, predominanța bogăției mobiliare față de cea naturală imobiliară tradițională, a economiei monetare față de cea naturală, a manifestărilor individualiste față de cele de tip comunitar și susținut de afluxul metalelor prețioase din Lumea Nouă și a profiturilor din comerțul cu țările „de peste mări”, în special din Indii.

BIBLIOGRAFIE:

- 1) Brăileanu, Tiberiu – „O istorie a doctrinelor economice”, Institutul european, Iași, 1998
- 2) Blaug, Mark – „Teorie economică în retrospectivă”, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1992
- 3) Dodescu, Anca – „Doctrine economice. Manual universitar”, Ed. Universității din Oradea, 2004
- 4) Popescu, Gheorghe – „Evoluția gândirii economice”, Ed. George Barițiu, Cluj – Napoca, 2000